

Hjertets takt

Om de minste i steinerbarnehagene

Astrid Sundt

Dette temaet er fortsatt lite utforsket, og det er ikke helt innenfor det vi er vant til å tenke på som udelt positivt for disse små. Nedenfor forteller jeg litt om småbarnet i steinerbarnehagene, og belyser noen av aspektene ved å ha dem hos oss.

Menneskemøter og relasjoner mellom små og store i barnehagen

Hvordan kan det ha seg at jeg med ett synes det er en så stor utfordring å få til, jeg som treffer så mange ettåringer på min daglige morgenvandring fra avdeling til avdeling i barnehagen dag? Jeg ser for meg hver enkeltes måte å hilse meg på, undringen og forsiktigheten de møter meg med, de lure blikkene, de varme små smilene. Så unike, så sterke, så personlige. De minste – de er like forskjellige, ja kanskje mer forskjellige fra hverandre enn de eldre barna og de voksne jeg møter. Kanskje er det nettopp der noe av utfordringen ligger når jeg skal beskrive dem? Dette at de enda er så genuint seg selv, så personlige i sine uttrykk, så uforstilte og ærlige? Med den tanken kjenner jeg på en dyp respekt, en ærefrykt for hver enkelt av dem, ja for mennesket. De kommer til jorden med en oppgave, med en mulighet, en mulighet for seg selv og for verden, for jorden, for menneskeheten, for fremtiden. Hver av dem møter verden med et ønske, en vilje og et håp om å finne og fylle sin rolle i små og store sammenhenger.

En kan bli overveldet av det ansvar og den, ja jeg tør nesten si risiko, som ligger i barnehagens oppgave når vi tar imot disse små. Hva kan vi med vår profesjonelle holdning stå i fare for å forstyrre, for å ødelegge? I steinerbarnehagene ønsker vi å ha vakre bygg, gode fysiske miljø ute og inne, gode rytmer, og vennlige, kloke voksne. Likevel, barnehagen har sine ytre rammer, sine lover og reguleringer, tross høye idealer, visjoner og planer. De små barna møter pedagoger og pedagogiske medarbeidere som vil deres aller beste, men som likevel – «er på jobb». Til tross for at vi knytter personlige bånd, ja blir oppriktig glade i hver enkelt av småbarna, er møtet predestinert til å være profesjonelt. Bare sjelden varer disse forholdene særlig mye lenger enn de årene barna er i barnehagen. Selv om vi husker på dem senere i livet, er møtene med disse små, likeverdige medmennesker en del av vår arbeidshverdag. Slik er premisene i en institusjon, og også steinerbarnehagene er institusjoner. Dermed har vi sagt ja til institusjonalisering av menneskelivet alt fra barnet tar sine første steg, og lenge før den tiden det kan bli i stand til å se tilbake på og bearbeide med sin bevissthet.

Småbarna fortjener det beste både for sin og for fremtidens skyld, og det beste er den genuine kjærligheten, tilknytningen til mennesker som også føler seg knyttet til dem. Møtet mellom voksne og barn innebærer alltid en asymmetri, den ene har størst ansvar, definisjons- og beslutningsmakt, den andre størst omsorgsbehov, undring og impulsivitet, men sammen med asymmetrien kan vi finne en gjensidighet. Først når det er en gjensidighet til stede i et forhold, kan begge kjenne seg

trygge. Først når vi ser vår egen glede over det møtet som finner sted, gjenspeile seg i den andres øyne, kjenner vi oss vel i en relasjon. Slik er det for oss, og slik er det for det lille barnet. Som voksne tilpasser vi nærhet og avstand mellom oss og den andre slik at det stemmer med det den enkelte relasjon er ment å inneholde: Vi kan bevisstgjøre oss asymmetrien som er til stede, og i de fleste tilfeller er det helt uproblematisk. Den ene er student, den andre er lærer, den ene er pasient, den andre er lege, osv. Vi møter hverandre med en avventende og tilpasset holdning. «Hvem er du, og hvordan kan det bygges opp, det som skal leve mellom oss?» Slik får nettopp denne relasjonen det innholdet den er forventet å ha.

Dette avventende blikket, denne følsomheten møter jeg også i det lille barnets blikk. «Hvem er du?» synes de å spørre når jeg går min morgenrunde før vi er blitt ordentlig kjent; «Hva slags relasjon er det meningen at vi skal ha?» «Hva skal du her i rommet?» «Hva vil du meg?» Den store forskjellen mellom dette og det første møtet mellom voksne, ligger ikke bare i de fysiske forutsetningene, men i at begge kjenner premissene. Slik er det ikke for ettåringen i barnehagen. Her er verden ny, erfaringene få og mulighetene ukjente. «Pedagogisk takt» kaller fenomenologen Max van Manen sin viktige, lille bok om betydningen av pedagogisk omtenkksomhet (Caspar forlag, 1993). Nettopp taktfullheten i møtet med det andre menneske er, slik jeg ser det, viktigere jo større asymmetrien i et forhold er, og når er denne tydeligere enn i den voksnes møte med det lille barnet?

Vi vet at særlig for de minste er det primærbehovene som gjelder aller mest, behovet for mat og drikke, tørr bleie, søvn, lek og omsorg. Behovet for forutsigbarhet og en god rytme, for humor og varme i trygge relasjoner med store og små venner. Behovet for gode sanseopplevelser ute og inne, for passelig utfordrende terreng til å bli kjent med kroppen sin i, med varme og kulde, vått og tørt, hardt og bløtt, surt og søtt. Dette er det vesentligste innholdet i barnehagehverdagen for de små hos oss. Målet er at barnet skal trives på jorden, utvikle livsmot, virketrang og glede over å være sammen.

Det er interessant å merke seg hvordan en del ord og uttrykk som har vært vanlige å bruke i forbindelse med barnehage, har skiftet de siste årene. Et eksempel på dette dreier seg om barnehagestart. Tidligere ble denne perioden ofte kalt «innkjøringsfasen». I dag snakker vi vanligvis om «tilvenningstiden». Om en lytter, kan en høre at det ligger et stort skritt i endring av holdningen til barnet mellom disse to begrepene. Å «kjøre inn» eller bli «innkjørt» lyder instrumentelt og later til å handle om en viljes- og følelsesløs prosess som skal få noe til å fungere. Ordet «tilvenning» forteller tydelig om noe som er levende, noen skal bli vant til et system. Vi kjenner med en gang at her skal det vises hensyn, her må det brukes tid, her kreves fleksibilitet. Men – fortsatt kan en kanskje kjenne at ordet ikke nødvendigvis handler om mere enn ett menneske? Hvem skal bli vant til det nye? Hver gang det kommer et menneske til inn i en sammenheng, enten det er på en arbeidsplass, i en klasse eller et annet sted, kreves det en gjensidig tilpasning, en gjensidig tilvenning. Flere enn ett menneske må endre seg. Slik er det kanskje i aller størst grad i en barnehage. Både små og store, både den nye og de som er der fra før, går gjennom en

tilpasningsprosess. I en barnehage, og særlig i en småbarnsgruppe inkluderer tilvenningen dessuten foreldrene. At de har tillit til barnehagen, får den informasjon de trenger, og føler seg sett, er avgjørende for barnas mulighet til å slappe av og bli trygge. Tilvenningen omfatter altså i høy grad myke verdier. Til disse hører også enda et stadig mer benyttet begrep, nemlig «tilknytning». Her nærmer vi oss igjen det mest sentrale, nemlig det personlige, mellommenneskelige forholdet.

Barnets tilknytning til en omsorgsperson i barnehagen får stadig mer oppmerksomhet, men er vanskelig å planlegge nøyaktig. I dag er det vanlig at barn og foreldre får en primærkontakt på avdelingen, og at forholdene legges til rette for at tilknytningen skal skje nettopp til denne personen. Ofte går det også slik, andre ganger kan det vise seg at barnet knytter seg til en annen, og at de voksne må ta konsekvensene av dette. Taktfullhet og sensitivitet i disse prosessene er en helt nødvendig del av det å være profesjonell i en steinerbarnehage. Å slik la barnets uttrykk medvirke i tilvenningsprosessen, gir også barnet en ubevisst opplevelse av å bli tatt hensyn til, av å ha en stemme.

De aller fleste ettåringer i Norge i dag har to oppvekstarenaer, to helt ulike miljøer med ulike rammer ulike mønstre og rutiner. Hver av disse har sin type relasjoner til barnet, den ene de ulike gjensidige familierelasjoner avhengig av private og situasjonspregede forhold, den andre institusjonen, barnehagen, med det barnesyn, de holdninger og de arbeidsrelasjoner som er knyttet til den. (At mange barn også har mer enn ett sett familierelasjoner å forholde seg til, for eksempel som følge av samlivsbrudd, tar jeg ikke opp her). Barnet vil måtte venne seg til at menneskene, handlingsmønstrene, sanseintrykk og systemer er forskjellige på disse to arenaene. Heldigvis viser både erfaring og forskning at trygge barn tåler dette godt, ja til og med at det fører til positiv utvikling både i lek, språk, motorikk og sosial trivsel. Også barnas hjerter har plass for flere personer. Imidlertid ser det ut som barnas totale trivsel henger nøye sammen med hvor lenge det er i barnehagen.

May Britt Drugli omtaler i sin bok *Liten i barnehagen* (Cappelen Damm 2014) småbarnets forhøyede stress som følge av barnehageoppholdet. Hun hevder at «ettåringen er «annerledes» enn andre barnehagebarn. «Selv om også ettåringen er opptatt av å utforske, mestre og ha kontakt med jevnaldrende, trenger de først og fremst å være forankret i trygge relasjoner til de voksne», skriver hun. Dette har sammenheng både med lengden på barnehagedagen, gruppestørrelsen og mengden stimuli. Undersøkelser kan imidlertid også tyde på at stressnivået i barnehagen er mindre enn i hjemmet for enkelte barn. Dette gjelder barn fra hjem med kortere eller mer langvarige belastninger i familien. Det lille barnet er sårbart, og noen bærer helt fra starten av med seg en tydelig større sårbarhet enn andre. Å oppdage og følge opp disse barna er en viktig del av barnehagens arbeide. Barnas måte å gi uttrykk for sin sårbarhet på er svært ulik, og for mange foreldre kan den være særlig vanskelig å tolke. Selv når barnet kommer til barnehagen som ettåring, har det med seg en ballast av erfaringer. På bakgrunn av disse har det dannet seg det Drugli kaller en «indre arbeidsmodell» (ibid). Ut fra denne og med basis i sitt eget temperament, forventer barnet at en hendelse, et uttrykk eller en tilstand hos det selv skal utløse en respons fra den voksne. Et barn som er vant til å bli møtt med omsorg, trøst og anerkjennelse, vil vente å få det også i barnehagen. Det vil kanskje dempe savnet, men stresset ved å være borte fra dem som står det nærmest, vil likevel være der. For barn som ikke har en indre arbeidsmodell preget av forutsigbarhet og trygghet, vil kanskje det å bli møtt med omsorg, trøst og anerkjennelse i barnehagen, dempe stresset. Likevel vil savnet av de nærmeste være tilstede, og barnets tilknytning til barnehagen kan komme til å bære preg av uro og ambivalens.

Hvorfor er småbarnet i barnehagen?

Vi husker alle striden som pågikk om seksåringer og skolestart. Det ble sådd sterk tvil om politikernes motivasjon: var det pedagogikk, politikk, penger eller ære som drev saken frem? Gjaldt det seksåringens liv eller samfunnsøkonomien? Var målet kort- eller langsiktig? Et av spørsmålene som ble stilt, gjaldt nettopp det som er denne artikkelens tema: Småbarnet i barnehagen, var det for å gjøre plass til disse at seksåringene måtte vike? Jeg skal ikke svare på dette her, men faktum er: Andelen ett- til treåringer i barnehagen har ifølge statistisk sentralbyrå økt fra 20 til 82 % siden 1997. Tilsvarende har også andelen småbarnsforeldre som går ut igjen i full stilling når barnet er ett år, økt. Kan hende har dette virket positivt inn på bruttonasjonalproduktet? I alle fall fra år til år, hvordan det vil slå ut på lenger sikt, er kan hende vanskeligere å spå om. For – hvorfor er småbarnet i barnehagen? Og hvordan har de det hos oss? Dette er litt av det jeg prøver å svare på i denne artikkelen. For noen få dager siden (24.april 2017), ble de nye forskriftene til barnehageloven presentert. Forskriftene kalles «Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver» og skal tre i kraft i august. Det knyttet seg selvsagt stor spenning til dette dokumentet, tatt i betraktning hvilken avgjørende betydning det har for oppveksten til, ja la meg ta litt store ord i munnen: dem som skal styre og leve i dette landet om noen år. Rammebetingelsene gjelder jo ikke bare dem, men også oss som skal arbeide i barnehagene, og hvilke betingelser barnehagene legger til rette for for samfunnet rundt i form av åpningstider og kapasitet i barnehagene.

I den nye rammeplanen legges listen for barnehagens kvalitet høyt. Heldigvis videreføres det som kalles «Den nordiske barnehagemodellen» med lek og omsorg i fokus. Det slås fast at «Barndommen har en egenverdi». Dagen i dag får beholde sin gyldighet – i teorien. Samtidig opplever en at dette står i kontrast til kravene som stilles til innholdet i dagliglivet i barnehagen. Det stilles krav om høy grad av planlegging, faglig tilrettelegging, dokumentasjon, refleksjons- og evalueringsarbeid. Barnehagen skal være en lærende institusjon, heter det. De ansatte skal holde seg faglig oppdaterte, samarbeide om utarbeiding, gjennomføring og evaluering, ha et tett samarbeid med foreldre og institusjoner utenfor barnehagen, ha et aktivt forhold til lokalmiljøet osv. Alt dette med en bemanning på en pedagog og «tilstrekkelig antall» assistenter (vanligvis to) på ni småbarn (eller atten store) uavhengig av åpningstid. Hver pedagog har krav på totalt fire timers ubunden tid. Barnehagehverdagen viser at dette ikke går opp, og dessverre må en i dagliglivet kjenne på stresset ved å gå på «akkord med seg selv». Stresset kan nok i blant smitte og indirekte gå ut over den totale trivselen også i en steinerbarnehage.

Rudolf Steiner ønsket barnehagene varmt velkommen, og mente at barna trengte et pedagogisk tilbud før de nådde skolealder. Likevel har jeg vanskelig for å forestille meg at han så for seg hvor omfattende institusjonaliseringen av første syvårsalder skulle bli, til og med for ettåringen. Personlig ser jeg daglig hvor godt de små barna har det i barnehagen, jeg ser at de utvikler seg, trives sammen, er trygge, leker og ler. Likevel kan jeg ikke fri meg fra tanken om at alt dette skjer aller mest på de voksnes premisser – og ut fra samfunnets behov. Jeg tror at om vi virkelig hadde hatt barnas aller beste i tankene, hadde vi skapt en barnehage med mye kortere åpningstid for de minste, en der

foreldrene kunne være sammen med barna og med hverandre det aller meste av tiden.

Ta imot det med ærefrykt

Oppdra det i kjærlighet

La det gå i frihet.

Rudolf Steiner